

lze vnímat i jako odpověď na požadavky pracovního trhu, kde byli vzdělaní a vysoce kvalifikovaní pracovníci společenskou i ekonomickou nutností. Výsledkem bylo to, že se Švédsko stalo nejvíce rovnostářskou zemí západního světa, s malými rozdíly v příjmech a s extenzivní a štedrou sociální politikou. Švédský vzdělávací systém se stal modelem prosazujícím kvalitu a rovné příležitosti pro všechny své občany.

Decentralizace, zavedení nezávislých škol a svobodná volba školy

Od konce 80. let proběhla ve švédském vzdělávacím systému série reforem, která z něj učinila jeden z nejvíce decentralizovaných, deregulovaných a tržně orientovaných školských systémů na světě (např. Björklund et al., 2005; Gustafsson, Sörlin, & Vlachos, 2016; Nusche et al., 2011; Oftedal Telhauga, Asbjørn Mediås, & Aasenc, 2006; SOU 2014, s. 05).

Jednou z nejradiálnějších změn švédského školského systému byla decentralizace, která obcím přiznala autonomii v provozování školských zařízení, v přidělování prostředků na jejich financování a v poskytování vzdělávacích služeb. Školám a učitelům byla také dána rozsáhlá míra svobody v určování studijních možností a volbě vyučovacích metod a materiálů. Další školská reforma spočívala v zavedení tzv. nezávislých škol. Usnadnila soukromým poskytovatelům zřizovat nové školy, které mohly být jako soukromé („nezávislé“) školy provozovány s podporou veřejných prostředků v kvazi-tržním systému⁴ na bázi výdělečného podnikání. Výsledkem těchto změn byl rapidní růst počtu nezávislých škol a zavedení konkurenčních mechanismů do dosavadního monopolu veřejného školství. Kromě toho byl zaveden celostátní kuponový systém, který společně s politikou svobodné volby školy prolomil princip spádovosti a umožnil žákům zvolit si jakoukoli školu i mimo jejich spádovou oblast. V roce 1994 byl ve Švédsku zaveden nový klasifikační systém založený na kritériích. Školám a učitelům byla ponechána volnost ve stanovení obsahu vzdělávání a vyučovacích metod používaných v jednotlivých předmětech a také v interpretaci kritérií při hodnocení vzdělávacích výsledků žáků (Nusche et al., 2011).⁵

Od poloviny 90. let je ve Švédsku pozorováno zvyšování rozdílů ve školních výsledcích mezi žáky s odlišným rodinným zázemím a mezi různými školami a obcemi (např. Holmlund et al., 2014; National Agency for Education, 2012; Yang Hansen & Gustafsson, 2016; Yang Hansen, Gustafsson, & Rosén, 2014), zvýšila se také míra školní segregace (Holmlund et al., 2014; Yang Hansen & Gustafsson, 2016). Empirické důkazy, které přinesly uvedené studie, upozornily na pokles spravedlivosti švédského vzdělávacího systému.

Důsledkem bylo, že se švédská vláda v roce 2007 rozhodla pro částečnou opětovnou centralizaci školského systému s důrazem na větší kontrolu a akontabilitu, a to s pomocí takových opatření, jako je školní inspekce, zavedení známkování od šesté třídy a zadávání většího počtu státních testů, o jejichž výsledky mají učitelé opírat své známkování. Bylo také zavedeno nové kurikulum, které specifikuje centrální obsah vzdělávání (OECD, 2015). Švédská

⁴ Výraz „kvazi-tržní“ je v této kapitole použit k pojmenování prostředí, v němž se uplatňuje řada mechanismů známých z prostředí volného trhu, avšak za podpory státu. Příkladem je zvýšení konkurence mezi školami, vyvolané zřizováním soukromých škol provozovaných se štědrými státními příspěvky, nebo státem zavedená možnost svobodné volby školy, která ve spojení s přidělováním finančních prostředků podle počtu žáků vedla k posílení konkurence v rámci veřejného sektoru.

⁵ Daun (2011, s. 144) shrnuje nejdůležitější změny provedené v 90. letech takto: a) decentralizace, b) podpora soukromého vzdělávání, c) možnost volby školy, d) nová kurikula, e) nový systém známkování, f) nový typ národního hodnocení. Dále uvádí, že liberalizační změny byly pro mnohé výzkumníky zabývající se vzděláváním překvapivé a byly patrně podníceny vysokou finanční náročností původního systému v podmínkách nízkého hospodářského růstu, jehož dopady ještě umocnila celosvětová ekonomická recese v 80. letech. Již sociálnědemokratická (!) vláda, která byla ve Švédsku u moci v letech 1982–1991, prosazovala decentralizaci jako prostředek zvýšení kvality vzdělávání, ačkoli vzdělávací systém Švédska vykazoval dlouhodobě kvalitní výsledky a pracovníci ve školství s ním byli spokojeni.